

Móra Ferenc
Múzeum Szeged

A Csongrád Megyei Önkormányzat Megyei Múzeuma

A MÓRA FERENC MÚZEUM HÍRLEVELE

Évezredek találkahelye

2008. január

Raktárunk kincseiből: Az Angyali üdvözlés

Előhang egy remekműhöz

Előtérbe került az eddig raktár homályában rejtőzködő Angyali üdvözlés című csodálatos reneszánsz festmény. Egyedi alkotásról és művészettörténeti szempontból máig feldolgozásra váró műalkotásról van szó, amely igen megviselt állapotot mutat. A restaurálás előkészítése idején beszélgetünk a műről és a helyreállítás teendőiről Szabó Tamás főrestaurátorral, megbízott képzőművészeti osztályvezetővel.

– Az egyik legnagyobb szakmai feladatot jelenti ennek a képnek a helyrehozatala. A 16. század első harmada és a 16. század közepe idején készült mű több darab vastag fatáblából áll, amelyek megvetemedtek. Ezek szintbehozása maradéktalanul sajnos nem várható a restaurálástól – mondja Szabó Tamás bevezető gondolatként. – Pontosan hat faelem alkotja a tondó (kerek) formájú képet, ám a deszkalapok enyhén meggyöngyösödtek, eltávolodtak egymástól. E remekmű megjelenése, megfestésének technikája azonban kimagasló. Esztétikailag az volna az elvárható a restaurálás után, ha síkban egy egységes felület jönne létre. Azt azonban tudnunk kell, hogy fatábla helyreállítás esetén egy új szakmai elvárás alakult ki,

amely a műtárgy minden részét eredetinek és megváltoztathatatlanul tartja. Ugyanis korábban az ilyen problémát úgy oldották meg, hogy pl. egy három centiméter vastagságú hordozót leszavastottak fél centire, ami által az íves rész préselhetővé vált, majd az egész művet egy új, ún. kazettás rendszerű panelre helyezték.

A 21. századra a helyreállítási gyakorlatban a mű eredeti hordozójának megőrzése is elsődlegessé vált, így az ilyen beavatkozás már nem kívánatos. A tervezett restaurálás során tehát ugyan leszédnénk róla a besötétedett lakkreteget, letisztítanánk az átfestéseket és a későbbi javításokat – zavarmentes vizuális élményt azonban a kép nem nyújtana. A szintkülönbség a deszkák között mindig fénytörést és árnyékvetést okoz. Azért annyit feltétlenül el szeretnék mondani, ami kicsit a múzeumunk melegségére is szolgál, hogy a mű 1925-ös beérkezése után készített fekete-fehér ún. archív fotón és a mai állapotáról készített felvételen nincs különbség. Az akkori állapotában pontosan ugyanez a deformálódott, a faanyag mozgásból eredő elváltozás figyelhető meg, és azóta nem történt újabb sérülés.

– *Mit lehet megtudnunk a kép korábbi sorsáról?*

Véleményem szerint a kép legkorábbi tulajdonosáról, vagy pontos eredetéről, dokumentatív jelleggel aligha fogunk valamit megtudni. Jelenlegi ismeretünk szerint ez a mű 1925-ben, özv. Enyedi Lukácsné született Zsótér Ilona halálát követően került be a múzeumba, tehát Móra idején. A férj, Enyedi (Eisenstädter) Lukács szabadkai születésű ember volt, aki Szegeden újságíróként helyezkedett el. Ő volt az, aki a Szegedi Naplót alapította 1878-ban, és mint főszerkesztő alkalmazta a fiatal Mikszáthot is. Enyedinek és özvegyének a múzeum és maga a város is nagyon sokat köszönhet. Miután a család Pestre került, a későbbiekben az ország is profitált ennek a rendkívül ambiciózus embernek a működéséből. A fővárosban az Egyetértés és a Pesti Napló lapoknak lett a vezércikkírója, a későbbieknek pedig Tápé országgyűlési képviselője, végül bankelnök lett. Vagyoni helyzetéből adódóan megtehetette, hogy a műtárgyak gyűjtésének hódoljon. Így jött létre azután a híres és ismert Enyedi-gyűjtemény. Amikor három évvel ezelőtt írtam a szintén e gyűjteménybe tartozó Mária

megkoronázása című műről, és utánanézttem az adatoknak, akkor derült ki számomra is, milyen nagy és fontos gyűjtemény volt ez a maga korában. 1903-ban Lyka Károly által szerkesztett Művészet c. lapban Budapest Magánképtárai – az Enyedi-Gyűjtemény címmel egy cikk is megjelent, amely kiemeli, és részletesen taglalja, hogy a kollekciónban mik voltak megtalálhatók. Említés történik az Angyali üdvözlésről is. Viszont az ottani adat, hogy ki is festhette, ellentétben van azzal, ami a múzeumi nyilvántartásban van. A helyzetet bonyolítja, hogy a leltári nyilvántartás pedig önmagában is ellentétben van azzal, ami a keret díszrámáján olvasható. Vagyis, három név is felmerül, ezért van egyelőre hármas meghatározás az alkotó személyét illetően. A három számításba jöhető művész neve, elsőként: BRONZINO Agnolo di Cosimo (1503–1572), aki I. Cosimo Medici nagyherceg udvari festője volt, aztán ALLORI Alessandro (1535–1607), aki Bronzino nevelt fia volt, majd végül ALLORI Cristofano (1577–1622), Alessandro Allori fia.

Tehát mindenképp művészettörténeti kutatásra, analogikus összehasonlításra szorul a mű. Számos dolognak utána kell nézni,

hogy kétséget kizáróan megállapítható legyen, pontosan ki is festette ezt a csodálatos műalkotást.

– Milyen művészeti értéket képvisel az Angyali üdvözlő?

Nem szeretném elvenni a művészettörténészek kenyerét, de azért valamelyest rálátásom van a kérdésre, miután művészettörténetből államvizsgát tettem és tanári diplomát is szereztem – kiemelt kvalitású festményről van szó. Ezt a restaurátorok számára kiírt pályázat ismertetőjében is jeleztem.

Egy ilyen jellegű műalkotás a nemzetközi aukciókon több millió dollárért kelne el, ha aukcióra jutna, és minden bizonnyal egy múzeum vagy egy gazdag műgyűjtő féltve őrzött kincse közé tartozna. Szerencsénkre, és köszönhetően a gazdag szegedi Zsótér családnak, a mi múzeumi gyűjteményünk részévé, így a közjává vált. Ezért kellene restauráltatni, de a költségei rendkívül magasak.

Az esztétikai-, művészettörténeti értékét és az alkotás meghatározását tekintve: a festmény egyértelműen a firenzei iskola jegyeit viseli magán. Ugyanis a velencei iskolához tartozó műveknél a festői stílus sokkal szögletesebb, árnyékoltabb és a színek is kontrasztosabbak. Gondoljunk csak Tintoretto-ra, vagy Veronesere, akiknek számos munkája található Velencében.

A firenzeieknél sokkal lágyabbak a színek, finomabb a háttér, érzékibb a figurák. Ilyen szempontból tehát úgy gondolom, ebben nem lesz vita. A múzeumunk birtokában lévő Angyali üdvözlő több hozzáértő eddigi véleményével alátámasztva, a firenzei iskolához tartozó művész munkája. Természetesen egy bizonyított művészettörténeti szakvélemény szükséges, amit segíteni fog az a restaurátori anyagkutatás, amit a mű mélyrétegében kell elvégezni a helyreállítás előtt. Így, a réteg-, a röntgen- és a fototechnikai vizsgálat mellett, az UV-, az infra- és a luminescens felvétel elkészítése is mindenképp szükséges.

Mindezekkel láthatóvá válna mindaz, amit szabad szemmel nem észlelhetünk. Egy festőt szinte pontosan meg lehet határozni azzal, hogy hogyan készítette el pl. az előrajzot, vagy milyen volt az ecsetkezelése, milyen csak rá jellemző festékanyagot használt. Végül a vizsgálati elemzések kiértékelésével és az összehasonlítások során mindezeket az információkat a művészettörténeti kutatás hasznosíthatja.

B. P.

Tanulmányúton Toledóban

*A testvérmegyei kapcsolatok keretében Toledóban (Ohio, USA) tett látogatásról
(2007. október 17–november 2.)*

A bő két hetes kiküldetés célja a már meglévő, aktív testvérmegyei kapcsolat ápolása mellett a Toledóban élő magyar kolónia történelmének tanulmányozása, emigráns életutak kutatása volt. A toledói magyarok megtelepedésének, asszimilációjának fő mozzanatai ugyan már ismertek, újabb igényként merült fel azonban a meglévő, több helyen publikált, illetve archivált adatok teljes körű feldolgozása, kiegészítése.

A fogadó fél, a Szeged-Toledo Bizottság tagjai és az identitásukat aktívan ápoló magyarok kérésére két, vetítéssel egybekötött előadást tartottam ott tartózkodásom alatt: az esztendő hagyományos ünnepeiről a Magyar Klubban, illetve a dél-alföldi viseletekről a magyarok által lakott, Birmingham nevű városrészben található magyar református templom közösségi termében.

Az utazás arra is lehetőséget nyújtott, hogy az Ohióban működő néhány múzeum felépítésével is megismerkedjem. Egész napos látogatást tettem a Maumee településen található Wolcott House-ban, amely szabadtéri kiállítóhelyként a környék jellegzetes, 18–19. századi épületeit és életmódját mutatja be, illetve a Toledótól távolabb eső Historic Sauder Village-ben, amely élő kiállításával mintegy időutazást kínál látogatói számára. Ugyancsak tanulságos volt az Indiana állambeli amish faluval, Shippshewanával való egész napos ismerkedés is.

A program keretében eljutottam a Clevelandban élő magyar közösséghez is. Két napot töltöttem az észak-amerikai magyarság fővárosában, részt vettem az ottani cserkészcsapat egy foglalkozásán a Szent Imre-templomban, valamint szakmai tanácsokkal

(és fotókkal) láttam el a helyi táncsoport vezetőjét a dél-alföldi viseletekre vonatkozóan. Találkoztam a Magyar Múzeum munkatársaival is, akik a korábbi '56-os kiállítás sikerén fellelkesülve, szeretnék a Móra Ferenc Múzeummal rendszeressé tenni a tárlatok cseréjét.

A toledói magyarság több közösségi rendezvényén is részt vettem, így az 1956-ról szóló megemlékezésen, a református templomban tartott kézimunka kör összejövetelén, valamint egy „kolbászkészítő” összejövetelen, amelyen a hagyományos recept szerint, helyben készült kolbászokat a templom, illetve a közösség javára értékesítik. Több második, harmadik generációs „magyar-amerikai-val”, illetve 1956-ban emigrált honfitársunkkal volt alkalmam életútjukról beszélni. Az elmélyült kutatáshoz azonban hosszabb időre lett volna szükség.

A toledói magyarok számára valamennyi Szegedhez, illetve Csongrád megyéhez fűződő rendezvény fontos, identitást erősítő esemény. Igényként merült fel a Szegedi Tudományegyetem és a toledói egyetem közötti diákcsere kapcsolat létesítése (ez ügyben felkerestük az ottani Kulturális Antropológia Tanszék és a Szociológia Tanszék vezetőjét), illetve nyári nyelvi táborok szervezése a hazai diákok (középszintig) számára.

Úgy vélem, utazásom hozzájárult a testvérmegyei kapcsolat erősítéséhez, az együttműködés további lehetőségeinek megtalálásához. Tanulságait munkám során igyekszem hasznosítani.

Bárkányi Ildikó

Otthon, a múzeumban

Bátyai Gitta

1965-ben, egy gyönyörű május első munkanapján léptem át a szegedi múzeum küszöbét. Nagy megilletődéssel néztem szét e gyönyörű épület előcsarnokában. Majdnem lábujjhegyen, suttogva érdeklődtem a titkárság után. Ekkor a ruhatár-pénztárt követő csigalépcső melletti helyiségben volt a titkárság, onnan nyílt Bálint Alajos igazgató szobája. A titkárságon Pócs Mártonné és Strifler Jánosné fogadott, kik mindjárt kávéval kínáltak. Lenyűgözött a műtárgy-bútorokkal berendezett helyiség, Tömörkény íróasztala, az oszlopos óra, a festmények, a sublót, a tálaló. A földszint folyosóján a mennyezetiig érő nagy tárlókban állt a Pillich Kálmán medvéje, a sok őslénytani tárgy, a mamut fogak, agyarak, továbbá a fészkek-gyűjtemény.

Elfoglaltam a szobám, melynek ablaka a Stefániára nézett. Egy gyönyörű labdarózsa bokor virágzott éppen, a múzeum épületének tövében hortenzia bokrok sorakoztak.

Mellettem Marián Miklós herpetológus és ornitológus muzeológus, szemben Csongor Győző helytörténész szobája, azon túl a történeti gyűjtemény raktára volt. A folyosóról nyílt még a fotólabor, majd a Tisza-part felé vezető kijáratnál a numizmatikai szoba, amelyben Tölcséri Ilonka és Gergelyfi Imre dolgozott.

Szembe a gázosító kamra volt, amelyben emlősök, madarak, bogarak, lepkék szénkénegezése folyt. Nagy ládában történt mindez, vízzárral lezárva.

A természettudományi raktárban Beretzk Péter madárgyűjteményét fedeztem föl, míves szekrényekben, melyek a Rainer asztalosműhelyben készültek az 1896-os milleniumi kiállításra. A szegedi iparosok állítottak ki azokban, majd a kiállítás után a szegedi múzeumba kerültek.

A gyűjtemény célja a szegedi táj állat- és növényvilágának begyűjtése, konzerválása, földolgozása, kiállításra előkészítése, és a publikációk segítése volt. Budapesten a Madártani Intézetben a madárpreparálást, majd a Természettudományi Múzeum állattárában a herpetológiai osztályon tanultam meg a legkülönbözőbb

konzerválási módokat. Jártuk a terepet, megfigyeltük, gyűjtöttük a madarakat, két-éltűeket, hullóket, tojásokat, fészkeket, csapdáztuk a bogarakat. Földolgozásuk a múzeumban történt.

A hatvanas, hetvenes években Beretzk Péter változatlan szorgalommal gyűjtötte a madarakat. Majdnem minden vasárnapját a Fehértón töltötte, a gazdag zsákmányt átengedte nekünk.

A nyolcvanas évektől jártam föl a Somogyi-könyvtárba, érdekelték a régi újságok. Böngészttem a Szegedi Naplót, Szegedi híradót, az Aquillát, a Természettudományi Közönyt stb.

Hamarosan megírtam a híres szegedi preparátor Haering Ede munkásságát, majd az állatvédelem kezdetét, gyűjtöttem a vadászati témákat, ilyen cikket írtam a Szeged című lapba. Mint a lavina, úgy jöttek az ötletek, témák, férjemmel együtt megírtuk a KASS Hungária történetét, a Szegedi malomhistóriát, a Rádiózás Szegeden című dolgozattal Kisteleki pályázaton 2. díjat nyertem. Egyedül adtam ki az Újszegedi mozaikok, az Újszegedi liget és az Úszóházak a Tiszán című könyveimet.

A Csongrád Megyei Vadász Szövetség által kiadott Milleiumi Vadászati Almanach jelentős részét írtam meg.

A Szeged című lapnak rendszeresen írok. Megjelentek sorozataim a szegedi iparosokról mutatós firmáikkal, képekkel. Sorozatom jelent meg a színes üveglablakokról. 2003-ban a városról „Szegedért emlékérmét” kaptam a városért végzett munkámért.

Jelenleg újabb könyv végére jutottam, 16 írás Újszegedről. Fölkérésre írni fogok az ásoththalmi erdészeti iskoláról: 125 éves fennállása alkalmával néztem meg a kezdetektől a korabeli sajtót és levéltári dokumentumokat, s állítgatom össze a kiadványt.

Folytatom a szegedi iparosok, kereskedők, gyárak történetének a kutatását. Közel negyven, szegedi színes üveglablakból tervezek jövőre kiállítást, melyet a budapesti Róth Miksa emlékházban látottak alapján kívánok megrendezni.

A következő szerzőnek dr. Kúrti Bélát ajánlom.

Dr. Tóth Ferenc köszöntése

Bensőséges ünnepség színhelye volt január 11.-én a makói polgármesteri hivatal nagyterme: 80. születésnapja alkalmából köszöntötték Dr. Tóth Ferenc nyugalmazott makói múzeumigazgatót, a muzeológia, történeti kutatás, helytörténet, keresztény kultúra avatott és fáradhatatlan egyéniségét. Az érdeklődő makóiak, a József Attila Múzeumbarátok Köre részvételével tartott ünnepségen a pályatársak, szakmai utódok emlékeket idéző, Dr. Tóth Ferencet méltató, érzelmegazdag

köszöntői hangzottak el. Az ünnepi alkalomra a Makói História, a József Attila Múzeum kulturális lapja, tartalmában az ünnepelt pályájára, szakmai és emberi értékeire összpontosítva jelent meg. A kibővített, naprakész bibliográfia és a fotódokumentumok, köszöntő gondolatok mellett helyet kapott a kiadványban az ünnepelt első helytörténeti tanulmánya, amely pontosan 40 éve jelent meg a makói talicskáról.

A 150 éves Fekete ház

Szeged belvárosának sajátos jellegű, régóta városképi jelentőségű épülete a Fekete ház. A romantikus neogót stílusban – még a város hagyományos arculatát elpusztító nagyárvíz (1879) előtt – készült házat Mayer Ferdinánd vaskereskedő megrendelésére Gerster Károly mérnök tervezte. Az építkezést – Kováts István építőmester irányításával – 1856 júniusában kezdték, 1857 nyarán fejezték be.

A Fekete ház először a Mayer család otthonául szolgált, de az 1860-as években falai között működött a város haladó szellemű polgárait tömörítő Szeged-belvárosi Kaszinó. 1880 és 1883 között az épületet a Tisza Lajos vezette Királyi Biztosság bérelte: innen irányították a város árvíz utáni újjáépítési munkálatait. Később az építető fia, Mayer Jenő vendéglőt üzemeltetett az épület alsó szintjén. A házban született – Mayer Ferdinánd unokája – a dél-alföldi táj és a Szeged környéki paraszti élet hiteles megörökítője, Endre Béla festőművész.

150 gyertyával tisztelegtek a látogatók

Az első világháború idején mintegy negyven beteg ápolására alkalmas kórház működött az épületben, tizennégy-tizenöt fő egészségügyi személyzettel. A háború után egy ideig a szakszervezetek által fönntartott Munkásotthon költözött a házba. Az őszi rózsás polgári forradalom után itt alakult meg – Móra Ferenc és Juhász Gyula közreműködésével – a Szegedi Nemzeti Tanács 1918. november 22-én. 1945 után üzlethelyiségeket és tizenhárom lakást alakítottak ki az épületben.

A házban 1978 óta működik a Móra Ferenc Múzeum Történeti Osztálya. Az 1982 és 1985 közötti – Rantal János tervei alapján végzett – följújtás az eredeti elrendezés figyelembe vételével már muzeális célokra tette alkalmassá az épületet. A Fekete ház neve onnan ered, hogy homlokzata eredetileg sötétbarna (vagy sötétszürke) színűre volt festve, ami aztán néhány év alatt megfeketedett. Ez az elnevezés már a tizenkilencedik század utolsó harmadában meghonosodott – és azóta is használatos – a szegedi polgárok ajkán.

Miklós Péter–Tóth István

ÉVEZREDEK TALÁLKAHELYE – megyei múzeumi lap

Felelős kiadó: dr. Zombori István múzeumigazgató
Szerkesztő: Becsei Péter

Dr. Horváth Ferenc Tömörkény-díjas

A Móra Ferenc Múzeum várépületében került sor december 10.-én a Tömörkény-díj 2007. évi átadására. Az 1994-ben alapított díjat minden évben az adott esztendőben végzett kiemelkedő szakmai munkáért kapja egy múzeumi munkatárs. Az országosan jegyzett díjról szóló döntést a közintézmény dolgozói és a megyei múzeumigazgató közösen hozzák. Ebben az évben minden korábban alaposabban rögzített szabályok alapján született meg a döntés a muzeológus szakma tekintélyes elismeréséről.

A titkos szavazás eredményét Dr. Zombori István megyei múzeumigazgató ismertette és a voksok alapján a rangos elismerést Dr. Horváth Ferenc régésznek, a megyei múzeum tudományos igazgatóhelyettesének adta át, aki 1975-ben lett a Móra Ferenc Múzeum régész-muzeológusa. A hazai és nemzetközi tudományos életben is sokak által ismert muzeológus, a régészet szakterületén végzett munkáin túlmenően az eredmények közkinccsé tételében is számos emlékezetes munka fő részese és kezdeményezője a legutóbbi időkig.

Katkóné Bagi Éva: Így öltözködött a „szögedi nemzet” a szabóipar dicséretére

A kötet apropóját egy viselettörténeti kiállítás adta, amely a Fekete ház emeleti termeiben nyílt meg 2006-ban. A bemutató három pillére építve követi nyomon az öltözködési kultúra változásait Szegeden a 19. és 20. században. A kialakított szektorokban szabóműhelyeket rendeztek be a kiállítás rendezői, amelynek anyagát Ördög Ferenc gyűjtő, szabómester bocsátotta a múzeum rendelkezésére. Ördög Ferenc utóbb, 2007. augusztus 29.-én, 60. születésnapja alkalmából a Móra Ferenc Múzeum Történeti Osztályának adományozta nagy értékű gyűjteményét.

A gazdagon illusztrált kötet nem csupán kiállítási katalógusként szolgál, hanem szakirodalomként is forgatható. A kötet végén viseleti szótár segíti az utóbbi évszázad ruhanévi közötti eligazodást. Katkóné Bagi Éva könyve, Dömötör Mihály fotóművész felvételeivel és nagy mennyiségű illusztratív archív fotó segítségével igazán egyedi munka, látványos és dokumentatív mű.

Visszatekintés fejezetében tematikus áttekintést ad 20. század viselettörténetéről: Parasztpolgárok, iparosok a 20. század fordulóján; Belvárosi divathölgyek; Urak a belvárosban; A magyar díszöltözet továbbélése; Gyermekek.

A további fejezetcímek: Barangolás a kiállításban; Szabóműhelyek Szegeden a 20. században; A varrás munkaeszközei; Szegedi szabók a 20. század első felében; Kalaposok a 20. század első felében; A viseletek restaurálása; Dél Alföldi viseleti szótár.

Kiadja: Móra Ferenc Múzeum, Szeged, 2007. 107 p.

